

Briefverslag Oranjewoud 2008/01

Archeologische begeleiding sloop brandweerkazerne en schuur Vroling te Coevorden

projectnr. 170239
revisie 01
4 juli 20088

Auteur: J.A.M. Oude Rengerink

Opdrachtgever

Gemeente Coevorden
Afdeling Ruimtelijke Zaken
Postbus 2
7740 AA Coevorden

datum vrijgave	beschrijving revisie 01	goedkeuring	vrijgave
8 juli 2008	definitief na aanpassingen	J.A.M. Oude Rengerink	J.A.M. Oude Rengerink

	Inhoud	Blz.
	Basisgegevens	2
1	Inleiding	3
2	Onderzoeksstrategie en uitgevoerde werkzaamheden	4
2.1	Onderzoeksstrategie	4
2.2	Uitgevoerde werkzaamheden	5
3	Resultaten	7
3.1	Waarnemingen ter plaatse van de brandweerkazerne	7
3.2	Waarnemingen ter plaatse van het perceel Vroling aan de Oostersingel	7
3.3	Interpretatie	10
4	Conclusie	12
5	Literatuurlijst	13

Basisgegevens

Administratieve gegevens

OW Projectnummer 170239

OM-nummer 21528

Provincie Drenthe

Gemeente Coevorden

Plaats Coevorden

Toponiem Brandweerkazerne en Oostersingel

Kaartblad 22E

Coördinaten X-coördinaat: 246800

Y-coördinaat: 520235

Opdrachtgever Gemeente Coevorden

Uitvoerder Ingenieursbureau Oranjewoud

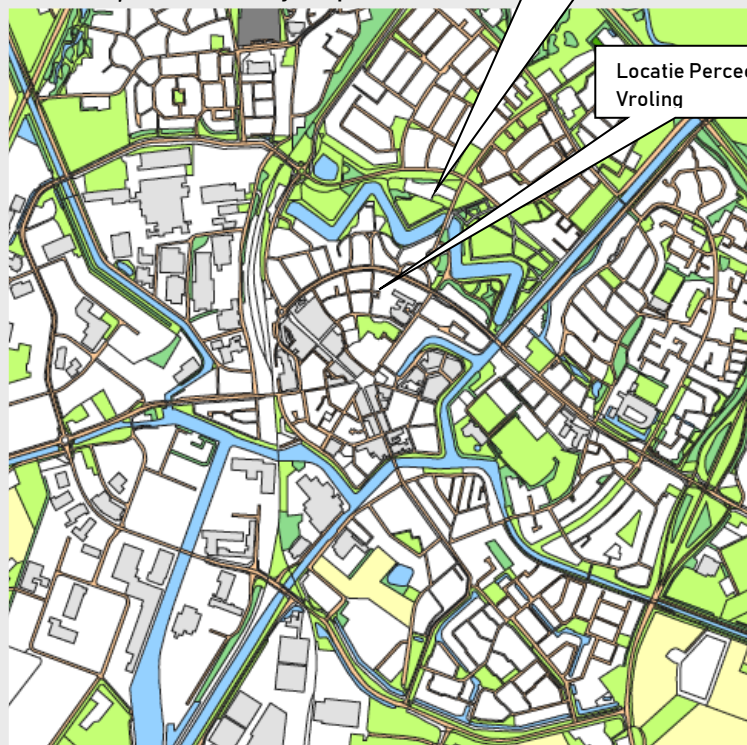
Datum uitvoering april 2007

Projectteam Hans Oude Rengerink, Hans Koopmanschap

Bevoegd gezag Gemeente Coevorden

Beheer documentatie Archief Oranjewoud Deventer

Vondstdepot Noordelijk depot voor bodemvondsten Nuis

Afbeelding 1: Locatie plangebied

(Topografische Kaart 1:25.000 (hier verkleind weergegeven), © Topografische Dienst Kadaster,

1 Inleiding

In het kader van het Centrumplan Coevorden worden veel locaties in Coevorden heringericht. Twee van die locaties zijn het terrein van de voormalige Brandweerkazerne en het terrein van de voormalige brandstoffenhandel Vroling aan de Oostersingel. Op beide locaties zijn vanwege bodemverontreinigingen bodemsaneringen noodzakelijk. Vanwege de mogelijk aanwezige archeologische resten uit met name de vestingperiode (17^e-19^e eeuw) zijn deze saneringen onder een archeologische begeleiding uitgevoerd.

Ten behoeve van de archeologische begeleiding is een PvE opgesteld door de gemeente Coevorden (Van der Kuijl, 2006). In dit PvE zijn een aantal vraagstellingen geformuleerd waarop waarnemingen tijdens de sanering wellicht nader antwoord op kunnen geven. Deze vraagstellingen zijn hieronder opgesomd.

- 1) Zijn de archeologische sporen, vondsten en bodemlagen onder de te slopen bebouwing bewaard gebleven?
- 2) Zo ja, wat valt er te zeggen over de hoeveelheid, aard, datering en kwaliteit ervan en de relatie met de omgeving?
- 3) Zijn de archeologische resten behoudenswaardig en zo ja, is een vervolgonderzoek op basis van de waarderingscriteria (gaafheid, conservering, ensemblewaarde, belevingswaarde, etc) uit de KNA gerechtvaardigd?

2 Onderzoeksstrategie en uitgevoerde werkzaamheden

2.1 Onderzoeksstrategie

De strategie van het veldwerk volgens het PvE was als volgt:

1. Bij de sloop worden eventuele funderingen of muurresten (jonger dan 1850) zoveel mogelijk rechtstandig verwijderd om onnodige schade aan het bodemarchief te voorkomen. Indien tijdens de sloopwerkzaamheden blijkt dat bij de bestaande bouw gebruik is gemaakt van oudere funderingen (van voor 1850), dan wordt de archeologische begeleiding getaakt. Deze beslissing dient door middel van een selectiebesluit door het bevoegd gezag te worden geaccordeerd. De sloop van het ondergrondse deel wordt op dat moment gestaakt, waarna in een later stadium een opgraving op de locatie plaats zal vinden. Dit PvE is daarvoor niet toereikend, daarvoor wordt een nieuw PvE opgesteld.
2. Bij de ontgravingswerkzaamheden dient zo veel mogelijk gebruik te worden gemaakt van een graafmachine met een bak met glad snijvlak. Let op: Het aanleggen van vlakken is in het kader van een archeologische begeleiding niet toegestaan.
3. Indien intacte sporen en structuren zoals funderingen of beschoeiingen of bijzonder vondstmateriaal wordt aangetroffen, wordt onmiddellijk contact gezocht met de opdrachtgever. Sporen en structuren mogen niet opgegraven worden in het kader van de begeleiding. In overleg met het bevoegd gezag kan besloten worden tot een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving. Hiervoor dient een nieuw Programma van Eisen te worden opgesteld, alvorens de graafwerkzaamheden vervolgd kunnen worden.
4. Van al het aangetroffen muurwerk en (houten)funderingen wordt de bovenzijde vastgelegd door het op schaal te tekenen (1:20). Tevens worden de aangetroffen sporen, structuren zoals funderingen schoongeborsteld en/of met water schoongespoten en vervolgens inclusief maataanduiding vastgelegd met een digitale camera.

De begeleiding houdt in dat archeologen tijdens de graafwerkzaamheden ter plaatse aanwezig zijn en de bodem controleren op archeologische vondsten en sporen. Tevens ziet de archeoloog erop toe, dat het verwijderen van de funderingen netjes en correct geschied, dat wil zeggen met de bedoeling zo min mogelijk aan het bodemarchief te beschadigen. De werkzaamheden zullen worden uitgevoerd conform de geldende kwaliteitseisen volgens de KNA versie 3.1. Los vondstmateriaal daterend van voor 1850 mag verzameld worden voor een interpretatie. Organische resten zoals voorwerpen van leer, hoorn, been, textiel, etc. worden integraal verzameld conform de handleiding van de SIKB. De voorwerpen worden op zodanige wijze bewaard, dat de conserveringstoestand niet verder terugloopt. Paleo-ecologische resten zijn uitsluitend van belang voor monsternamen wanneer ze in een gesloten context worden aangetroffen in sporen en structuren. Aangezien intacte sporen en structuren afzonderlijk zullen worden opgegraven, behoeft bij de archeologische begeleiding nog geen rekening gehouden te worden met paleo-ecologische resten.

Intacte vondstlagen of sporen en structuren zoals funderingen van historische gebouwen blijven onaangeroerd liggen voor nader onderzoek. Indien intacte sporen en structuren, zoals funderingen aangetroffen worden uit de periode voor 1850

(vestingperiode), dan wordt contact gezocht met de opdrachtgever en de provinciaal archeoloog. Een senior archeoloog van gemeente Coevorden zal terstond een bezoek aan de locatie brengen om gezamenlijk met de dienstdoende veldarcheoloog de vrijgekomen resten te inspecteren. Op basis van de inspectie maakt de senior archeoloog van de gemeente een schriftelijk advies dat inhoudelijk wordt onderbouwd met behulp van het briefrapport van de archeologische begeleiding op de locatie. Op basis van een selectiebesluit van B & W dat gebaseerd is op het schriftelijk advies kan vervolgens besloten worden om de resterende resten op te graven. Hiervoor dient een nieuw PvE te worden opgesteld.

Indien geen sporen en structuren van voor 1850 worden aangetroffen, dan zijn er twee mogelijkheden:

De sloop wordt begeleid totdat alle funderingen, kabels en leidingen en overige obstakels verwijderd zijn. De sloop wordt begeleid totdat de sloop en ontgraving de ongeroerde natuurlijke ondergrond bereikt heeft en de veldarcheoloog kan concluderen dat er geen sprake is van sporen of belangrijke vondstconcentraties.

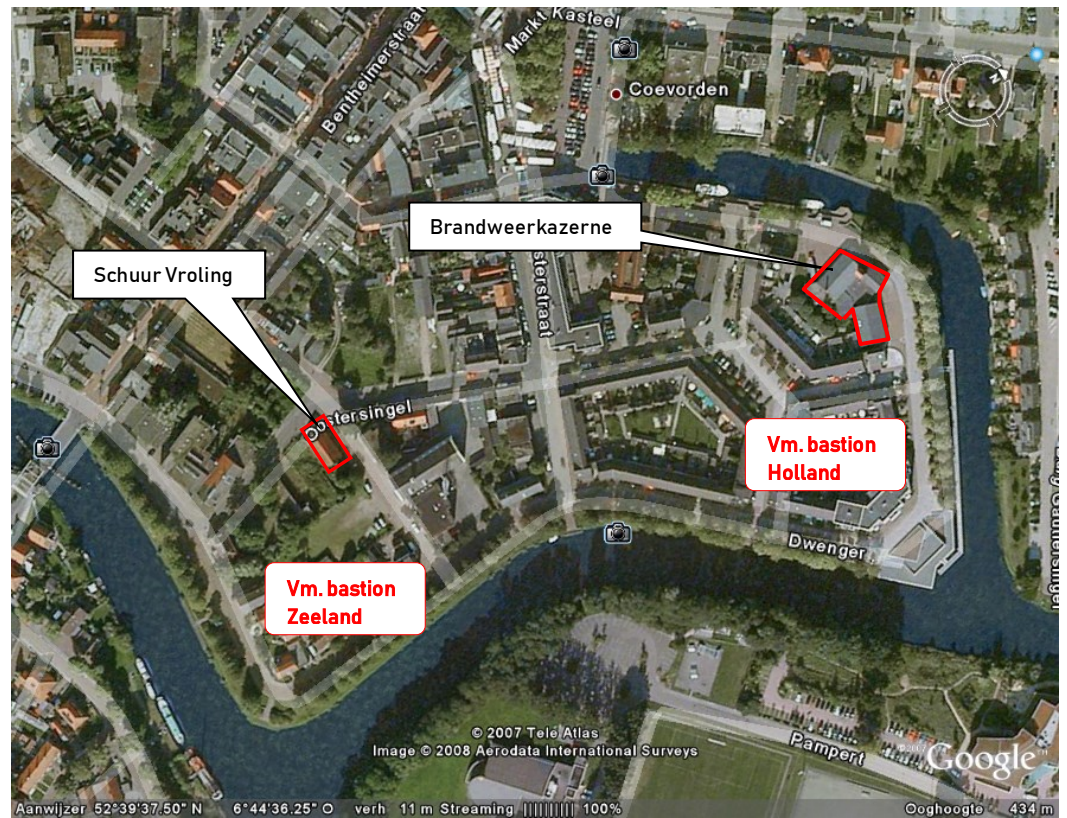
In beiden gevallen wordt na uitvoering van de sloopwerkzaamheden de begeleiding gestaakt.

Worden er wel sporen of belangrijke vondstconcentraties aangetroffen die dateren van voor 1850, dan dienen de opdrachtgever en de provinciaal archeoloog hiervan onmiddellijk in kennis te worden gesteld. Er wordt vanaf dat moment niet verder gesloopt, totdat de opdrachtgever en de provinciaal archeoloog een besluit hebben genomen over het verdere vervolg van de werkzaamheden.

2.2 Uitgevoerde werkzaamheden

Op 2 maart 2007 werd in aanwezigheid van een archeoloog gestart met het uitgraven van de fundamente van de reeds bovengronds gesloopte brandweerkazerne. In de loop van de ochtend werd duidelijk dat er ter plaatse veel asbest aanwezig was en zijn de werkzaamheden gestaakt. In een later stadium zijn in combinatie met een asbestsanering de fundamente geheel verwijderd. Op grond van de waarnemingen op 2 maart werd een verdere begeleiding echter niet meer nodig geacht. Ook door de archeoloog namens de gemeente werd dit later bevestigd.

Op 13, 16 en 17 april is in aanwezigheid van een archeoloog de sanering van het perceel Vroling uitgevoerd. Hierbij is onder andere toezicht gehouden op de aanwezigheid van mogelijke bouwresten van 17^e/18^e eeuwse soldatenbarakken en werden uit een voormalige gedempte gracht steekproefsgewijs vondsten verzameld.

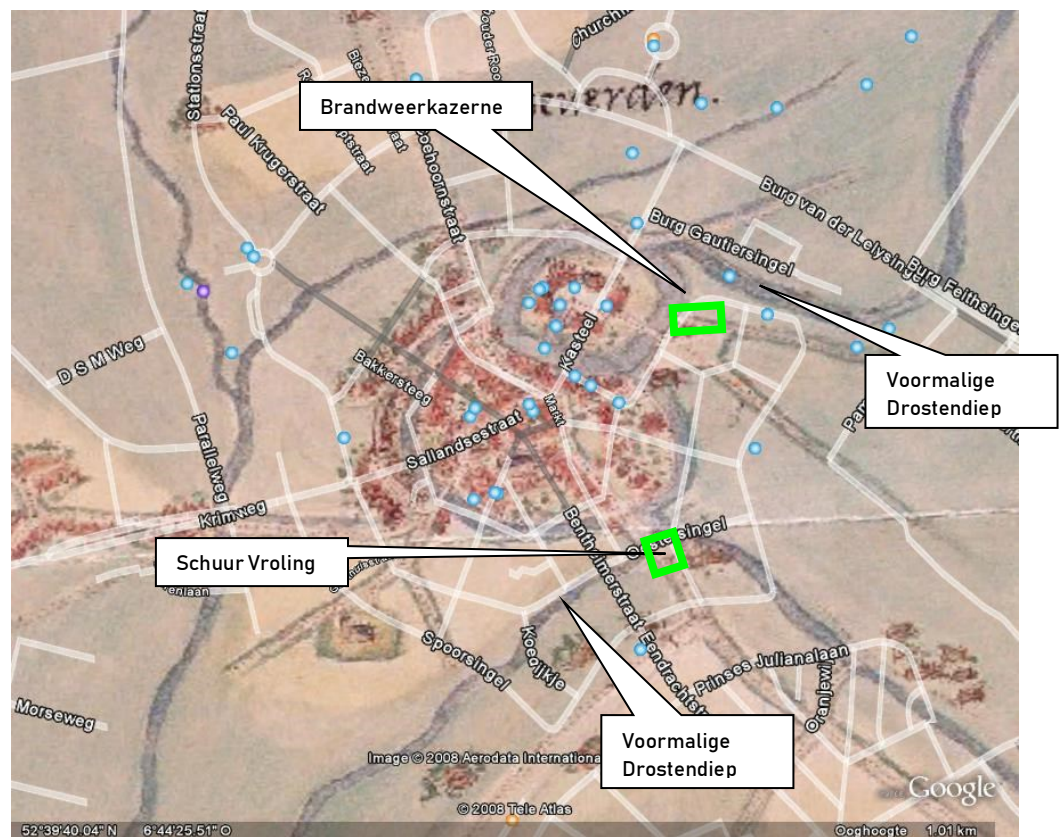

Afbeelding 2: Ligging van de onderzochte locaties

3 Resultaten

3.1 Waarnemingen ter plaatse van de brandweerkazerne

Ter plaatse van de brandweerkazerne bleken onder de betonnen funderingen geen oudere funderingen of bouwresten te zien. De ontgravingsdiepte bedroeg circa 0,8 m. De bodem onder de funderingen bestaat uit grijszwart tot zwart sterk humeus zand. Vermoedelijk is dit een geleidelijk ontstane ophoging van een voormalige natte laagte waar in de 17^e eeuw het bastion Holland werd aangelegd. Relevante vondsten ouder dan de 19^e/20^e eeuw zijn niet aangetroffen. Bij de sloop van de fundamente is de ontgravingsdiepte beperkt gebleven tot een niveau dat bij de bouw van de kazerne net na de oorlog (in 1947 gereed gekomen) eveneens reeds was vergraven. Waarschijnlijk is het bovenste deel van het onder de funderingen liggende pakket niet ouder dan de 19^e eeuw.

Afbeelding 3: Globale projectie op de kaart van Jacobus van Deventer

3.2 Waarnemingen ter plaatse van het perceel Vroling aan de Oostersingel

Het perceel Vroling aan de Oostersingel werd grotendeels afgegraven tot een diepte van circa 50 cm -mv. ten behoeve van een lichte verontreiniging met o.a. PAK's. Deze verontreiniging was gerelateerd aan de voormalige brandstoffenhandel die zich op dit

perceel heeft bevonden. Er werd onder andere veel eierkolen aangetroffen, maar ook veel andere 20^e eeuwse resten zoals accu's. Er zijn enkele grondsporen aangetroffen in de lengte van het perceel. Gezien het feit dat er in deze sporen ook kolen te zien waren, werd aangenomen dat deze een laat 19^e eeuwse of jongere oorsprong hadden.

Afbeelding 4: Projectie op de fortificaties

Alleen aan de zijde van de kruising Oostersingel moest een diepere ontgraving plaatsvinden vanwege een olievertreiniging. Deze ontgraving reikte tot een diepte van circa 3 meter onder het maaiveld en bevond zich, gezien de uitgegraven (en afgevoerde) grondmassa, ter plaatse van een gedempte waterloop. Een insteek van de veronderstelde buitenzijde van de gracht lag op circa 10,5 meter ten zuiden van de rand van het trottoir van de Oostersingel. De insteek aan de binnenzijde werd niet aangesneden.

Afbeelding 5: Enkele sporen uit de 20^e eeuw.

Afbeelding 3: De vulling van een waterloop ter plaatse van de ontgraving van de olievrontreiniging. Iets rechts ervan, maar vanwege instortingsrisico met zand opgevuld, werd de buiteninsteek waargenomen.

Vondsten

Aardewerk dat steekproefsgewijs uit de onderste vulling van deze gracht is verzameld, dateert uit de 15^e tot en met de 19^e eeuw. Het betreft fragmenten van roodbakkend geglazuurd aardewerk, steengoed en industrieel witbakkend. Verder is er bot gevonden van onder andere schaap en paard. De vondsten konden niet stratigrafisch worden geborgen vanwege de ontgravingswijze. Wel vormt het oudste vondstmateriaal een aanwijzing dat de gracht in de Late Middeleeuwen is gegraven en de oude stadsgracht vormde die onder andere is te vinden op de plattegrond van Jacobus van Deventer uit de eerste helft van de 16^e eeuw.

Bot

Vondstnummer	Materiaal	Aantal	Type	Determinatie	Datering
1	OXB	1	indet	indet	-
1	OXB	1	Scapula	indet	-
1	OXB	2	Mandibula	Equis	-
1	OXB	1	Mandibula	Capra	-

Aardewerk

Vondstnummer	Materiaal	Aantal	Determinatie	Type	Vorm	Datering
1	KER	4	Industrieel wit	-	bord	NTC
1	KER	1	Steengoed	Westerwald	kan/kruik	NTA-NTB
1	KER	5	Roodbakkend	-	schaal/bord	LMEB
1	KER	1	Roodbakkend	-	kandelaar	LMEB
1	KER	4	Roodbakkend	-	Grape	LMEB

De vondsten konden niet stratigrafisch worden geborgen vanwege de ontgravingswijze. Wel vormt het oudste vondstmateriaal een aanwijzing dat de gracht in de Late Middeleeuwen is gegraven en de oude stadsgracht vormde die onder andere is te vinden op de plattegrond van Jacobus van Deventer uit de eerste helft van de 16^e eeuw. Het voorkomen van 19^e eeuwse scherven van industrieel witgebakken aardewerk is waarschijnlijk het gevolg van latere ingravingen of nazakken, omdat de middeleeuwse gracht of waterloop bij de aanleg van de fortificaties in de 17^e eeuw gedempt moet zijn. Deze scherven werden in het bovenste deel van de ontgraving aangetroffen.

3.3 Interpretatie

Bij een projectie van de kaart van Jacobus van Deventer is te zien dat beide locaties buiten de middeleeuwse kern van Coevorden liggen (afbeelding 3). De locatie Brandweerkazerne ligt ten oosten van het omgrachte kasteelterrein, aan de buitenzijde van de gracht die in de Middeleeuwen het kasteelterrein omgaf. Dit deel van de gracht bestaat in zijn huidige vorm nog als de Haven. In de Middeleeuwen lag hier een weg. Vermoedelijk lag deze weg iets ten zuiden van de brandweerkazerne. De locatie Vroling ligt ongeveer ter plaatse van een waterloop die in de natuurlijke vorm vanuit noordoostelijke richting aan en oost- en zuidoostzijde langs Coevorden liep en ten zuidwesten van Coevorden op de Coevordsche Vecht aansloot. Het kasteel zal vermoedelijk gesticht zijn in een meanderbocht van het Drostendiep. De op het terrein

van Vroling aangetroffen insteek van een gedempte waterloop zal dan ook geen middeleeuwse gracht zijn, maar een deel van het ten behoeve van de uitbouw van de vesting gedempte Drostendiep. Verder is er mogelijk vlakbij een brug geweest op de plek waar de vanuit de middeleeuwse stad de weg naar Emlicheim over het Drostendiep liep. De resten van een brug moeten zich ergens heel dichtbij bevinden.

Op de vestingkaart is te zien dat de locatie Brandweerkazerne zo ongeveer ligt ter plaatse van de courtine met de hoek van de noordelijke flank van het bastion Holland. Resten van wallen of onderwallen zijn niet waargenomen. Deze zullen na de ontmanteling van de vesting reeds zijn geëgaliseerd. De locatie Vroling ligt dan globaal net binnen de wal of courtine van het Bastion Zeeland. Op de vestingkaart is te zien dat op beide locaties geen stenen gebouwen of barakken staan.

4 Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat de archeologische begeleiding ter plaatse van de brandweerkazerne mede vanwege de aanwezig asbestverontreiniging geen relevante waarnemingen heeft opgeleverd. Ter plaatse van de locatie Vroling, aan de Oostersingel zijn geen duidelijke sporen aangetroffen die ouder zijn dan de 20^e eeuw, maar er werd wel een vulling aangetroffen van wat waarschijnlijk een deel van het gedempte Drostendiep is.

De vraagstellingen in het PvE kunnen als volgt worden beantwoord:

1) Zijn de archeologische sporen, vondsten en bodemlagen onder de te slopen bebouwing bewaard gebleven? 2) Zo ja, wat valt er te zeggen over de hoeveelheid, aard, datering en kwaliteit ervan en de relatie met de omgeving?

Ter plaatse van de voormalige brandweerkazerne zijn bij de archeologische begeleiding van de sloop van de fundamenteën geen sporen aangetroffen die duiden op bewoning, fortificaties of andere structuren. Vanwege de aanwezige asbest zijn geen vondsten verzameld. De grond onder de fundamenteën lijkt te bestaan uit een humeuze donkere ophogingslaag die mogelijk na de demping van een middeleeuwse gracht is aangebracht. Tijdens de vestingperiode lag het terrein ter plaatse van de hoek van de noordelijke flank van het bastion Holland en de aansluitende courtine.

Ter plaatse van de voormalige schuur van brandstoffenhandel Vroling werden hoofdzakelijk vrij recente, 20^e eeuwse sporen aangetroffen. Alleen aan de noordoostzijde van het perceel, bij de Oostersingel, werd bij een kleine maar diepere ontgraving de vulling van een gedempte waterloop aangetroffen waaruit vondmateriaal is geborgen. De oudste vondsten dateren uit de tweede helft van de Late Middeleeuwen, maar de jongste vondsten dateren uit de 19^e eeuw. Het betreft hier waarschijnlijk een deel van het gedempte Drostendiep. De jongste vondsten zijn vermoedelijk met nazakking of latere ingravingen in het grondpakket boven de gracht geraakt.

3) Zijn de archeologische resten behoudenswaardig en zo ja, is een vervolgonderzoek op basis van de waarderingscriteria (gaafheid, conservering, ensemblewaarde, belevingswaarde, etc) uit de KNA gerechtvaardigd?

Er is niet eenduidig sprake van een vindplaats of complex waarvan op basis van waarderingscriteria kan worden gesteld dat deze behoudenswaardig zijn. Er is op beide locaties eerder sprake van een soort waarneming van een groter geheel waarbij met name het gedempte deel van het vermoedelijke Drostendiep op de locatie Vroling als een belangrijke waarneming is aan te merken. Bij de locatie Brandweerkazerne is feitelijk geen relevante waarneming gedaan. De waarneming die ter plaatse van de locatie Vroling is gedaan is te beperkt om tot een waardering te komen. De vulling van het voormalige Drostendiep zal ongetwijfeld meer en over een grotere lengte veel archeologische vondsten bevatten en vermoedelijk zeer dichtbij, de resten van een brug in de weg naar Emlicheim.

5 Literatuurlijst

Hekman, J.J., 2005: *Plangebied Markt en Haven te Coevorden, gemeente Coevorden; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek. RAAP-notitie 1181 (herziene eindversie)*. Amsterdam.

Kuijl, E.E.A. van der, 2006: *Plan van Aanpak Archeologie Centrumplan Coevorden. Coevorden*.

Kuijl, E.E.A. van der, 2006. *PvE Centrumplan Coevorden. deelgebieden Markt en Haven en Bogas Archeologische begeleiding sloopwerkzaamheden Centrumplan*.

Molema, J. e.a., 2004: *Cultuurhistorische inventarisatie centrum Coevorden; gemeente Coevorden (provincie Drenthe)*, RAAP rapport 968. Amsterdam.

SIKB, 2006. *Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie, versie 3.1*.